

СЛИКА: ИСТОРИЈСКО–ПОЕТИЧКО И ГЕНОЛОШКО ЧИТАЊЕ

(Ана С. Живковић, *Слика у српском реализму: историјскопоетичка студија*, Крагујевац: Филолошко–уметнички факултет, 2019)

Монографија *Слика у српском реализму: историјскопоетичка студија* ауторке др Ане Живковић тринаеста је по реду публикација Библиотеке „Црвена линија” чији је издавач Филолошко–уметнички факултет у Крагујевцу. Настала је прерадом рукописа докторске дисертације под називом „Слика – жанр српске реалистичке прозе“ коју је ауторка одбранила на истом факултету 2018. године. Монографија се састоји из шест тематско–истраживачких целина, обједињених Предговором и Закључком: 1. Увод; Жанр слике и мимезис, 2. Статус слике у науци о књижевности, 3. Настанак реалистичке слике, 4. Конституисање слике као форме српске реалистичке прозе, 5. Слике из сеоског живота: основни модел жанра, 6. Перспективе слике на крају епохе српског реализма. Критички апарат садржи библиографију изворне и секундарне литературе и биобиблиографске податке о ауторки. Већ је оваквом концепцијом поглавља и њиховим распоредом указано на то да су прве две целине преваходно посвећене теоријској елаборацији основног истраживачког задатка, док је претежни део монографије оријентисан у правцу историјскопоетичких разматрања жанра слике у српској реалистичкој књижевности.

Синхрона перспектива која отвара проблематику теоријске контекстуализације, упућује на релацију слике са мимезисом као парадигматским обрасцем реализма. Полазећи од тезе да „жанровски идентитет слике умногоме зависи од различитих интерпретативних приступа и значењских трансформација мимезиса”, ауторка доноси кратки синтетички преглед схватања мимезиса и појмова који су били у ближој и даљој релацији са њим, као што су: копија, стварност, вероватно, референца, фотографија, слика, конвенција. Закључком да се „однос жанра слике према референци, може [се] поистоветити са односом целокупне књижевности према категорији стварног”, потцртава се континуитет вишевековног спора између стварности и фикције као оне линије традиције која ће омеђити и теоријски увод у жанровска обележја слике.

Да истраживачки контекст не нуди једноставнија решења ни када се пређе у простор јаснијих књижевноисторијских граница, ауторка показује у другом поглављу у коме се разматра статус слике у српској књижевнонаучној традицији. Од раног препознавања статичности мотива и дефабулативности, као пресудних чинилаца диференцирања слике и приповетке као књижевне врсте, преко указивања на својства перспективе и дистанце код критичара реалистичке епохе, ауторка указује на чињеницу да се појава поджанровског појма „црта“ у српској литератури друге половине деветнаестог века поклапа са првом фазом развоја европских реалистич-

ких жанрова, који су наклоњени физиолошкој методологији проучавања живота. Плурализам интерпретативних и критичких становишта резултирао је и разликама у погледу дистинктивних црта жанра: портрет, или оквирна комуникативна ситуација, сказ, приближавање лирској идили, прича с пута, нека су од обележја која иду у прилог жанровском опису слике и њеног разликовања од сродних жанрова, кратке приче и црте. Ауторкино опредељење да за полазиште у генолошком опису слике узме референтне текстове Душана Иванића („Слика – међужанровска ознака у српској књижевности епохе реализма”, 1990), и Драгише Живковића („Термин ’слика’ код српских приповедача у XIX веку”) био је притом добар истраживачки путоказ ка ширем аналитичко-синтетичком увиду у овај жанр и његове кључне тематске, структуралне, идеолошке и реторичке аспекте.

У средишњем и најобимнијем делу монографије ауторка се фокусира на књижевност српског реализма, од 1860. године до почетка 20. века узимајући у разматрање жанр слике код већег броја писаца тог периода (Јаков Игњатовић, Милорад Поповић Шапчанин, Ђура Јакшић, Милан Ђ. Милићевић, Јанко Веселиновић, Илија Вукићевић, Светолик Ранковић, Симо Матавуљ, Стеван Сремац, Радоје Домановић). Пратећи концепцију развоја жанра слике и његових модификација, А. Живковић се посебно задржава на делу Јакова Игњатовића, односно приповеци „Једна женидба“ као (прото)примеру конституисања датог жанра, пратећи потом генезу слике кроз аксиолошке варијанте, фељтоне и сатире, преко слике свакодневнице (миметички модел), до фантастике и пародије на крају реалистичке епохе. Притом нису испуштене из вида и шире компаративне везе слике са фолклорном традицијом, сликарством, физиолошким жанровима. Управо је ова компаративна анализа отварала перспективу читања трансжанровских обележја слике као ширег интерпретативног контекста.

Након Игњатовића, посебна пажња је посвећена оним писцима чија су дела означила даљи правац развоја жанровских обележја слике. Знаци овог процеса уочени су у протореалистичким приповеткама Милорада Поповића Шапчанина чије је још увек недовољно морфолошки диференциране слике пратила и нова аксиолошка конфигурација слике света. Помак у правцу даље жанровске диференцијације, превасходно на идеолошком и стилско–језичком плану, ауторка разматра у фељтонистичко–сатиричним сликама Ђуре Јакшића показујући притом сложени динамизам међужанровских релација које су биле карактеристичне за рану фазу српског реализма. Посебно овде треба истаћи запажања о Јакшићевим формално–стилским решењима у сликама са ратном тематиком: нпр., промењену улогу оквира и превладавање конвенционалних решења у погледу перспективизације приказаног света. Поетички квалитети Јакшићеве прозне слике детаљније су анализирани и у светлу посткласичне наратологије, на чији се интерпретативни методолошки потенцијал, свакако, могло рачунати и приликом тумачења осталих извора.

Репрезентативним делом које стабилизује жанр слике ауторка с правом сматра слике Јанка Веселиновића чијом је анализом указано на њихову међузависност са поетиком „свакодневне приче” као једним од важних дистинктивних маркера реалистичке поетике. Овако конципирано истраживачко тежиште природно је водило ка анализи реторичких аспеката слике, чему је у целини посвећено јед-

но поглавље рада. Даљим проучавањем слике као друштвено–симболичног чина отворена су додатна питања њеног трасжанровског преозначавања између идиле и утопије, на једној страни, односно, слике и цртице, на другој. Тумачењем слика у делу Светолика Ранковића, Светозара Ђоровића и Илије Вукићевића начињен је и помак ка новој еволутивној фази жанра који ауторка лоцира хронолошки с краја деветнаестог века, а типолошки унутар фантастичких жанрова. Монографија се стога завршава описом преображаја слике који је разматран и на идеолошком, и на морфолошком, и на стилско–реторичком плану; док је у делу Радоја Домановића посебно апострофиран виртуелни наратив, поступак који ће се показати парадигматично модернистичким, у Сремчевој прози ауторка је препознала очите назнаке разградње жанра слике у правцу њеног пародијског преозначавања. Модеран концепт жанра „као поља неравнотеже“ омогућио је притом и својеврсно методолошко померање – „од књижевне историје ка рецепцији – од жанра као структуре ка жанру као моделу читања”.

Иако је у поднаслову монографије указано на њено примарно историјско–поетичко усмерење, А. Живковић је критичким приступом истраживачкој теми на речену оријентацију проширила поуздано се крећући у простору термилолошких, методолошких и генолошких питања. Стога Слика у српском реализму: историјско–поетичка студија, не само да представља прву значајну синтезу поетике жанра слике у српској науци о књижевности, већ је и значајан прилог савременим токовима генолошких истраживања, и уз то важна референца, како за будуће истраживаче и проучаваоце српске реалистичке књижевности, тако и за ширу академску и стручну јавност.

Снежана М. Милосављевић Милић*

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департаман за србистику

---

* snezana.milosavljevic.milic@filfak.ni.ac.rs